

UNIVERSITAT DE BARCELONA

**DEPARTAMENT DE MÈTODES D' INVESTIGACIÓ I DIAGNÒSTIC EN
EDUCACIÓ**

**Programa de Doctorat: Qualitat Educativa en un Món Plural
(Bienni 2002- 04)**

TESI DOCTORAL

**CAP A UN CURRÍCULUM INTERCULTURAL A
PRIMÀRIA. LA INVESTIGACIÓ-ACCIÓ COM A
METODOLOGIA I LA CANÇÓ COM A
DESENCADENANT DEL CANVI**

Doctoranda: Olga Gonzàlez Mediel

Directores: Dra. Mª Àngels Marín
Dra. Marta Sabariego

Barcelona, 2008

CAPITOL 5. ELABORACIÓ DEL CANÇONER

INTRODUCCIÓ

Amb aquest capítol començarà, de fet, la part empírica del nostre treball d'investigació, - com hem plasmat al disseny de la nostra investigació- encara que, en aquest cas, això esdevindrà sense solució de continuïtat en el procés més ampli, no només del programa de doctorat, sinó també del propi desenvolupament professional i personal de la doctoranda.

Per ajudar a conèixer exactament quina era la realitat en el camp concret de la música – la nostra temàtica inicial -, vàrem començar una revisió de la literatura, no només de tipus genèric sobre l'educació en contextos multiculturals –ja plasmada al marc teòric d'aquesta tesi-, sinó fent un treball d'anàlisi dels llibres de text de música i del currículum general i musical en ús al cicle de primària, com a manera, d'una banda, de demostrar que el material utilitzat a les escoles no donava resposta, per ell mateix, a la nostra inquietud i, de l'altra, buscant on i com incorporar aquests nous objectius interculturals a un currículum que semblava no contemplar específicament aquesta necessitat emergent.

Un cop coneguts els paràmetres a seguir, les característiques que hauria de tenir i el material existent, es va passar a desenvolupar el recurs –un cançoner- , amb el qual volíem iniciar aquestes transformacions més extenses a l'escola però que demanaven un primer “objecte” físic amb el qual engegar la investigació-acció prevista, i que probablement esdevindrà l'aportació més original d'aquesta tesi.

1. REVISIÓ LITERATURA

En un primer moment, la revisió que vam realitzar va ser sobre els principals conceptes que hem desenvolupat en el nostre marc teòric:

- La diversitat cultural a l'escola
- El model d'educació intercultural
- El currículum intercultural
- La relació entre música i cultura

Així, vam conèixer el nou context social, la necessitat de donar resposta a aquest entorn, les dades respecte a l'alumnat immigrant, les característiques del model educatiu que subscriuíem com més idoni per a donar resposta a aquesta realitat, les directrius de com assolir un currículum intercultural, i la bondat del material musical i de la cançó com a recurs inicial d'aquesta transformació.

Posteriorment varem aprofundir en l'anàlisi dels currículums en ús (primer i tercer nivell de concreció)⁹⁷, per veure com preveien incloure aquesta atenció a la diversitat cultural, ja que seria el marc on hauríem d'inserir el nostre treball. Paral·lelament, es va començar a recopilar el material musical que esdevindria el desencadenant del canvi proposat.

1.1. CURRÍCULUM GENERAL: PRIMER NIVELL DE CONCRECIÓ

Per acabar d'ajustar el nostre treball a un entorn educatiu concret –centre de primària– hauríem de conèixer en profunditat què és el que els centres concretaven en el seu segon nivell de concreció curricular. Pensant que aquesta feina no la podríem dur a terme fins saber de cert quin centre seria l'escollit per desenvolupar el procés d'investigació plantejat, sí que vam començar llegint acuradament el que la normativa vigent i legal del nostre sistema educatiu tenia previst (primer nivell de concreció). D'una banda, què és el que es preveia per donar resposta a l'educació intercultural, (model i objectiu últim

⁹⁷ El primer nivell és general i correspon al Departament d'Educació seguint les directrius del Ministeri. El segon nivell correspondria a l'escola (PCC). El tercer seria la programació a l'aula, però habitualment aquesta ve marcada pels llibres de text, d'aquí presentar el seu anàlisi.

del nostre treball), i d'altra banda, què era específicament el que hi havia reflectit respecte a la matèria musical. Aquest interès s'explica ja que, a l'hora de crear el recurs inicial no havíem de perdre de vista que el fet d'introduir nous objectius i recursos, no havia d'interferir en els objectius generals per a l'àrea.

Per aconseguir aquest coneixement normatiu, vàrem consultar el Decret 95/1992, de 28 d'abril, pel qual s'establia l'ordenació curricular de l'educació primària a Catalunya, i el que es determina com a objectius, continguts, mètodes pedagògics i criteris d'avaluació per a cadascun un dels nivells, etapes, cicles, graus i modalitats en què s'organitza la pràctica educativa quan a ensenyaments mínims per a l'àrea d'educació primària, fixant-nos, d'una banda, en aquells punts generals que destaquessin algun objectiu intercultural –o, al seu defecte, permetessin canvis en aquest sentit – i, d'altra banda, el que es marquen com a continguts bàsics per a l'àrea de música.

Objectius generals

El decret d'ordenació curricular, comença esmentant uns objectius generals per a l'etapa educativa, i ja en el primer paràgraf vam trobar un indicador que recolzava la nostra elecció de l'entorn de l'educació primària per començar a treballar en la direcció assenyalada, a l'afirmar que és en aquest moment on l'alumnat comença a assolir actituds i hàbits, a establir relacions i a començar a socialitzar-se.

“A l'educació primària, l'escola ocupa un lloc preponderant en la vida de l'alumne com a marc d'aprenentatges instrumentals i bàsics, de sociabilitat, de relacions i de descoberta⁹⁸. Les possibilitats d'aprendre, d'educar-se en els valors i en l'adquisició d'actituds i hàbits, són molt grans”

Més endavant, destaca el paper de l'escola com l'espai on es produeix aquesta primera socialització, ressaltant la diversitat de l'aula com a riquesa.

*“Això s'esdevé en un marc més ampli...
en el context ric i divers de
l'aula i de l'escola...”*

També la creació d'una pròpia identitat cultural és destacat com a objectiu general.

⁹⁸ Els subratllats són meus.

*“El centre educatiu ha d’ajudar
l’alumne a construir una imatge positiva d’ell mateix”*

Ressalta la llei, als següents paràgrafs inicials, la necessitat que a Catalunya els trets identitaris nacionals –sobretot la llengua catalana - s’assoleixin, i destaca el paper dels mestres en aquest procés, encara que deixa obert que els mestres siguin altament flexibles en la seva actuació:

“És per això que els mestres han d’adequar les seves actuacions a les característiques de cada cicle i grup d’alumnes.”

El currículum, doncs, dóna autonomia als centres per tal d’adequar l’ensenyament a les característiques de l’escola, del grup i de les persones, i afavorir així l’atenció a la diversitat i als diferents ritmes d’aprenentatge. Aquesta flexibilitat implícita a la llei ens permetia la possibilitat de plantejar el treball d’investigació que, recordem, implicaria un canvi curricular.

Objectius Específics

Després d’aquesta introducció general, d’on hem destacat els paràgrafs més interessants per recolzar el nostre projecte, es decreten una sèrie d’articles que aniran aterrant aquests objectius generals, i dels quals ressaltarem aquells que combreguin amb el nostre propòsit.

Quatre objectius destaquen per la seva referència explícita a: la formació identitària de l’alumnat, (2.1.), el respecte pels valors, (2.3), el progrés cap a la pertinença al país, (2.9.), i, especialment, destaquem el que fa esment del respecte a la diversitat lingüística i cultural dels pobles i les persones (2.13).

Article 2

“L’educació primària tindrà com a finalitat que els alumnes, en acabar l’etapa, assoleixin les capacitats següents:

2.1 Conèixer i acceptar la pròpia identitat, les seves possibilitats afectives i de relació i progressar en l’autonomia i la iniciativa personal...

2.3 Mostrar-se participatiu i solidari de forma responsable, i respectar els valors morals, socials i ètics propis i d’altri, per exercitar-se en els principis bàsics de la convivència i d’estima per la pau...

2.9 Conèixer els trets fonamentals de Catalunya en els

seus aspectes naturals, socials, culturals i històrics, en tant que medi definidor de la identitat nacional i personal i progressar en el sentiment de pertinença al país.
2.13 Conèixer i gaudir del patrimoni cultural, participar en la seva conservació i respectar la diversitat lingüística i cultural dels pobles i les persones.”

Semblava que tindríem un marc legal propici per treballar, ja que la nostra investigació volia incidir, precisament, en aquests aspectes.

Com que el nostre objectiu final de canvi curricular afectaria a totes les matèries, vam consultar quines són, específicament, les àrees de treball que la llei preveia en aquestes etapes, entenent que totes elles haurien d'incorporar aquestes directrius. Les àrees curriculars per a educació primària són⁹⁹:

Llengua catalana, Llengua castellana i literatura i Llengua aranesa a la Val d'Aran.
Llengües estrangeres.
Coneixement del medi: social i cultural.
Coneixement del medi: natural.
Educació artística: música.
Educació artística: visual i plàstica.
Educació física.
Matemàtiques.
Religió (voluntària).

Respecte a l'atenció a la diversitat

Posteriorment el currículum detalla les hores lectives de cada cicle, però el més interessant a destacar va ser l'afegitó que el Departament preveia quan a la llibertat horària dels centres per dedicar temps a l'atenció a la diversitat de l'alumnat.

“De les 1.750 hores totals lectives de cada cicle, les 170 (CM i CS) o 210 (CI) hores restants es destinaran a completar l'organització del currículum mitjançant, entre altres, l'atenció a la diversitat dels alumnes, l'organització d'agrupaments flexibles, el reforç educatiu i ampliació horària de les àrees.”

Aquest paràgraf ens donava un marge d'acció molt interessant a tenir present.

També varem trobar, a diferents punts de l'article 7è, referències a l'adaptació de material d'acord amb la diversitat de l'alumnat. Si ben bé potser en la seva redacció no

⁹⁹ Vam escollir posteriorment, (un cop triada l'escola i el cicle), diversos objectius curriculars específics per a cadascuna de les matèries curriculars, relacionant-los amb suggeriments de treball intercultural, (ex: llengua – comprensió lectora –treball amb contes del món). El quadre d'orientacions generals per àrees curriculars es presenta al capítol 6è, com a material de treball inicial pel professorat participant.

es pensava tant en donar resposta a la diversitat cultural, la seva redacció és prou oberta i flexible com per que ens permetés justificar el nostre treball.

“7.1 Correspon al claustre elaborar el projecte curricular del centre que establirà, tenint en compte les característiques dels alumnes, la distribució temporal dels continguts descrits a l’annex d’aquest Decret, els criteris generals per a l’elaboració de la programació, i les opcions metodològiques, organitzatives i d’avaluació per al procés d’ensenyament-aprenentatge...i tenint en compte l’atenció a la diversitat dels alumnes i als seus diferents ritmes d’aprenentatge.”

Destaquem un últim article interessant tant en quant ens donaria la llibertat de modificar el currículum d’acord amb la nostra proposta. Tot i que, per la redacció del text, de nou notem una certa identificació de la “diferència” amb “deficiències”, més que un veritable interès cap a la atenció a la diversitat cultural des de la igualtat, les regles del joc ens eren propícies, permetent les modificacions necessàries al currículum per aconseguir atendre també la diversitat cultural.

“Article 14

14.1 Els projectes curriculars que elaborin els centres han de ser prou flexibles com per permetre concrecions individuals ajustades a les característiques, els ritmes d’aprenentatge i les singularitats de cada alumne per tal que es pugui donar compliment als principis d’integració i d’individualització propis de l’atenció als alumnes amb necessitats educatives especials.

14.2 El Departament d’Educació podrà també autoritzar modificacions del currículum per adequar-lo a les necessitats educatives especials dels alumnes. En els procediments d’autorització s’haurà de tenir en compte l’opinió dels pares o tutors i dels alumnes, si escau.”

1.2. CURRÍCULUM MUSICAL: PRIMER NIVELL DE CONCRECIÓ

Iniciem ara el repàs de continguts i objectius específics per a l’àrea de música d’aquest primer nivell de concreció normatiu, com a primer pas per començar el desenvolupament del recurs inicial projectat – el cançoner- com a desencadenant del seguit d’actuacions a l’escola, i, com dèiem al començament del capítol, necessari per a recolzar els canvis que proposaríem.

Un primer punt a tenir present seria el que ens indica el temps previst per a desenvolupar aquesta matèria:

“Educació artística: música: 105 cicle inicial i 70 h a mitja i superior.”¹⁰⁰

Aquesta dada va ajudar, més endavant, a decidir el cicle on provar el material projectat, ja que seria al cicle inicial –en un primer moment– on disposaríem de més temps per a introduir canvis sense interferir negativament en la programació curricular prevista a l'àrea.

Tot seguit varem anar coneixent tots aquells propòsits, continguts i objectius als que hauríem de donar resposta des del material elaborat específicament perquè, d'una banda, s'assolissin els objectius curriculars de l'àrea mentre que aconseguíssim també, d'altra banda, assolir les característics del model d'educació intercultural.

Presentem el resum¹⁰¹ d'aquells trets més interessant que vam tenir en compte, destacant, en primer lloc, el paper de la música com a element de socialització de l'alumnat.

*“Àrea d'educació artística. Música
La pràctica de la música des de les primeres edats
contribueix al desenvolupament general de la personalitat
de l'Infant i del seu comportament envers els altres.”*

Aquest primer paràgraf ja ens donava prou ànims com per a reconèixer que teníem un poderós material amb el que començar a treballar si el que volíem era incidir en aquest desenvolupament personal i el comportament amb els altres, i volíem fer-ho. La cançó es presentava com el principal mitjà d'expressió social dels nens i nenes, destacant pel seu valor quant al coneixement de costums i tradicions, d'autors i de països.

“La cançó ha d'arribar a constituir per al nen el seu principal mitjà d'expressió musical. Aquesta pràctica, en el marc escolar, constitueix una activitat de grup que requereix una actitud de respecte, col·laboració i valoració pel treball fet en comú. No es pot oblidar que cantant també es contribueix a enriquir el vocabulari, el

¹⁰⁰ DECRET 223/1992, de 25 de setembre, de modificació dels decrets 95/1992 i 96/1992, de 28 d'abril, pels quals s'estableix l'ordenació curricular de l'educació primària i l'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria. Article únic.

¹⁰¹ Currículum de l'educació primària. Àrea d'educació artística. Música .DECRET 95/1992, de 28 d'abril, pels quals s'estableix l'ordenació curricular de l'educació primària. Introducció.

coneixement de costums i tradicions, d'autors i països, i es vetlla per la bona emissió de la veu, principal element de comunicació amb les altres persones.”

Quan vàrem començar a plantejar el projecte d'investigació teníem clar que decidíem, no treballar el coneixement de músiques del món, sinó, específicament, la cançó com a recurs didàctic. Efectivament, el currículum també ens donava la raó, reconeixent la cançó com una fonamental manifestació cultural dels pobles.

“Com la cançó, la dansa és una manifestació de la idiosincràsia popular, en la que s'hi troben creences, tradicions, costums ancestrals.”

Complementari del treball amb cançons, la dansa seria també un instrument que arrodoniria aquest apropament cultural, aportant-nos el coneixement de tradicions i costums pròpies, fins a tal punt, que alguna de les recerques de material ens va mostrar manifestacions musicals on la dansa i la cançó no es presenten mai separades: “no es canta si no es balla alhora” (cultura bubí –Guinea-).

La diversitat cultural i el currículum de música

Es va fer un anàlisi acurat dels diferents objectius generals i específics per a l'àrea, intentant trobar indicadors que ens permetessin realitzar el nostre treball d'innovació, **fent servir cançons populars d'altres països** com a desencadenants del canvi cap a un model intercultural.

*“Objectius generals
En finalitzar l'etapa, l'alumne ha de ser capaç de:
- 2 Interpretar individualment i col·lectiva cançons
tradicionals catalanes i d'arreu del món...*

*Continguts
- 3 Interpretació de cançons tradicionals catalanes i
d'altres països.
- 7 Experimentació amb diversos materials, recursos
tecnològics i instruments diversos.
- 11 Interpretació de danses.
- 14 Audicions en directe i enregistrades.*

*Fets, conceptes i sistemes conceptuals
1.1 Cançó a l'uníson, cànon i cançó a dues veus, amb o*

- sense acompanyament rítmic o melòdic.*
.1 El fet sonor com a element de comunicació.
- 1 Participació i respecte en les interpretacions i creacions individuals i col·lectives.

Objectius terminals

- 1 Cantar en un registre còmode i amb una intensitat moderada, individualment i col·lectiva, cançons tradicionals catalanes, d'altres països i d'autors.*
- 4 Identificar, llegir i memoritzar cançons o fragments d'audició pel seu ritme i per la lectura en partitura.*
- 5 Acompanyar-ne cançons amb suport rítmic o melòdic.*
 - 12 Memoritzar i improvisar ritmes o melodies.*
- 25 Gaudir en la pràctica del cant, l'audició i la dansa.”*

D'aquest últim resum del desplegament per a l'àrea de objectius, conceptes, continguts i objectius terminals, hem presentat només alguns dels que, estem segures, vàrem donar resposta amb el nostre treball: cançons d'arreu del món, audicions, memorització, acompanyament instrumental...

Volem destacar el fet que, a cadascun dels apartats en el que està estructurat el currículum, consta, de manera específica, el coneixement i pràctica de cançons d'altres països. Aquesta claredat ens va anar molt bé per justificar la nostra feina, encara que, al següent punt d'aquest capítol vam veure fins a quin punt els tercers punts de concreció curricular –els llibres de text- ,complien les directrius marcades.

2. ANÀLISI LLIBRES DE TEXT DE MÚSICA

Tot i que en el marc teòric del nostre treball ja s'ha fet una anàlisi, de tipus general, repassant també altres autors que ja haurien revisat el tema de l'educació intercultural als llibres de text en general (Besalú, 2002), volem recordar el treball d'anàlisi que vàrem realitzar al nostre primer curs de doctorat sobre el tractament de l'educació intercultural als llibres de text de música de primària –del currículum de secundària podríem trobar altres exemples-. L'objectiu era veure fins a quin punt els llibres de música amb més impacte a les escoles de primària, donaven resposta a les directrius d'un model intercultural, amb especial atenció a la inclusió de cançons d'altres països. Presentem un resum del treball i les conclusions finals:

2.1. SELECCIÓ DE LA MOSTRA

En primer lloc, justificar que la selecció de material a analitzar es va basar en els llibres de text de música més comuns actualment en ús a les escoles de primària; dintre d'aquests, es va reduir la selecció a un curs concret (4º), per semblar-nos que, al ser estudis de grau mig, serien un bon exponent de la mostra.

En segon lloc, de tots els materials educatius en curs de la matèria música, es van desestimar aquells que basaven el seu enfocament en metodologia instrumental – fonamentalment tractats de flauta dolça –, ja que no aportarien massa informació al ser bàsicament una selecció de tècnica i repertori musical. Així doncs, els llibres escollits van ser de temàtica musical diversa, en principi, preparats per ajudar a assolir el que el segon nivell de concreció per a l'àrea demandava.

Finalment, la mostra resultant va ser de cinc llibres de text de les següents editorials: McGraw Hill, Santillana, Edebé, Dinsic i Abadia de Montserrat (tots corresponents a 4rt curs de primària).

2.2. CONCLUSIONS

L'anàlisi final que es va desprendre és que, efectivament, hi ha una absència total de referències musicals d'altres cultures en els nostres llibres escolars. En relació als exemples de música "cultura" la música no es refereix a la música espanyola i/o catalana, sinó a la música de tall occidental, però quant a la música popular, es circumscriu a l'entorn més immediat, és a dir a la cançons i danses catalanes, sense esments si més no d'altre tipus de folklore espanyol (amb honroses excepcions –Santillana–), amb el que estariem parlant d'un punt de vista molt monocultural respecte a l'aparició de música "popular" i absolutament "eurocèntric" respecte dels exemples de música "cultura".

Les conclusions de l'estudi van confirmar que els llibres de text actuals no estaven preparats per treballar amb una intenció intercultural, de coneixement i relació entre cultures. El nostre convenciment és que es fes una revisió d'aquest material, però mentre, intentaríem que el recurs que volíem elaborar ajudés a donar resposta a aquest objectius que, com hem vist, el primer nivell de concreció curricular sí preveia.

3. ***PROCÉS D'ELABORACIÓ DEL RECURS MUSICAL: EL CANÇONER***

Arribats a aquest punt, ja teníem prou clar que, efectivament, la nostra necessitat sentida semblava haver de concretar-se per donar resposta a una necessitat real, contemplada per la normativa curricular, però no pas pel material curricular desenvolupat.

Presentem doncs el procés d'elaboració del nostre propi recurs musical.

3.1. **SELECCIÓ DELS PAÏSOS I CULTURES**

El primer pas a fer seria el de delimitar quines cultures representariem en aquesta primera elaboració del recurs musical, ja que s'havia de crear ben bé del no res, comptant que el material que es trobava al mercat no responia a les premisses que ens havíem plantejat: *cançons populars infantils en les seves pròpies llengües*.

Voldríem exposar, per fer entendre la poca efectivitat del material musical tradicionals d'altres països a l'abast, que la gran majoria es presenta en format instrumental, (sense lletra). Les cançons trobades, o estan directament traduïdes, (sense la lletra original), o amb la seva lletra original, (les menys), però sense traducció. Majoritàriament les cançons són "d'adults" tant per la seva temàtica com per la dificultat de ritme, melodia i text. L'origen d'algunes cançons és molt difús (cançó "àrab", "africana", etc...).

Tot i que en un primer moment vàrem començar amb una recerca de cançons molt general, i que no acabaríem d'ajustar el cançoner definitiu fins ja començada la investigació a l'escola (de fet presentem el procés d'elaboració sencer en aquest capítol per a comoditat estructural), hem de reconèixer que hi ha molts contactes que no van prosperar i que vàrem acabar fent una feina de camp aprofitant qualsevol esquerda que ens permetés albirar la possibilitat d'aconseguir cançons el màxim de representatives de diverses cultures.

Els països dels quals voldríem obtenir alguna cançó representativa, van ser, en un primer moment, triats d'acord amb les dades del Departament d'Educació sobre

Capítol 5.

l'alumnat escolaritzat a Catalunya de nacionalitat estrangera¹⁰², i que eren, en ordre de major a menor presència: Marroc, Equador, Colòmbia, Argentina, Perú, Romania, Xina, República Dominicana, Gàmbia, Senegal, Bolívia, Uruguai, Xile, Itàlia, Rússia, Brasil, Regne Unit, França, Ucraïna, Veneçuela, Pakistan, Alemanya, Bulgària, Cuba i Filipines¹⁰³.

Com a primer pas, vàrem escriure¹⁰⁴ demanant material musical a totes les institucions culturals de la província de Barcelona, (57). Malauradament, només un parell o tres d'aquestes associacions van respondre d'alguna manera a la nostra demanda i, després de múltiples contactes i visites, vàrem aconseguir algun material aprofitable –segons els paràmetres que ens havíem plantejat- només de dues d'elles, cap de les quals va acabar formant part del cançoner definitiu.

Vist el poc èxit aconseguit en demandes per vies “formals”, i sense detallar per la impossibilitat de fer-ho tots els contactes humans que vàrem fer al llarg del procés, sí que hem de destacar, per l'efectivitat que van anar tenint en el nostre projecte, diverses fonts importants per recopilar el material musical i, en algun dels casos, també informació cultural complementària¹⁰⁵:

- Companyes de doctorat, (Brasil, Colòmbia, Xile, Mèxic, Bolívia).
- Persones properes a l'entorn de la investigadora: pares, mares, nens i nenes de l'escola del barri i més endavant també de l'escola on realitzaríem la investigació, (Cuba, Equador, Veneçuela, Nepal).
- Companyes i companys de diversos departaments, (Perú, Brasil, Salvador, Marroc).
- Persones anònimes vinculades normalment amb botigues ètniques a les que es va demanar suport, (Equador, Uruguai, Xina, Cuba, Veneçuela, Pakistan).
- Associacions culturals, (Filipina, Guineana, Akwaba, taller ecuatoriano de arte y cultura, Centre cultural de la Torrassa...).

¹⁰² Dades extretes de l'annex nº 2 del Pla per a la Llengua i la Cohesió social (LIC)

¹⁰³ No es va realitzar cap cerca específica respecte a les cançons d'Europa, ja que la investigadora tenia constància de la facilitat de trobar cançons infantils d'aquests països a través de mitjans “convencionals”.

¹⁰⁴ Carta original en annex del capítol

¹⁰⁵ Hem destacat només aquells contactes que van esdevenir profitosos, encara que també es van establir contactes i demandes (telefònicament, via E-mail i/o en visites personals), amb molts altres espais: casa de Nicaragua de BCN, IX festa de la diversitat de l'Hospitalet, 2º encuentro “Amèrica latina en Nou Barris”, SILO, (Guinea Bissau), Associació Congo Democràtic a Catalunya, Casa Àsia de BCN, Colectivo Maloka, (Colòmbia), Koumera (Senegal), FEC CCOO, (política educativa), Unesco educació, (Linguapax), Asociación gitana Lacho bají cali, Instituto de lenguas y culturas del mundo, (BCN)...

- Biblioteques de la Universitat, del barri i de diversos CRPs (del centre de recursos multiculturals del Departament d'Educació, del barri, de El Prat, de Ciutat Vella).
- Botigues especialistes en música i/o educació, (Abacus, Audenis, Fnac...)

Voldria destacar, però, que molt del material aconseguit per aquests canals no va ser utilitzat finalment en el recurs, en algun cas perquè no interessava una vegada definit el pla d'acció a l'escola però, moltes vegades perquè no responia a la demanda inicial: cançons massa difícils o poc representatives, músiques diverses sense lletra, cançons de temàtiques religioses o "adultes".

Una altra dificultat trobada en analitzar el material musical recopilat, va ser l'adonar-nos que, així com no teníem problemes de comprensió quant a les cançons recollides en castellà (de molts països sud-americans), si que sorgien dubtes, en nombroses ocasions, respecte a l'origen de les mateixes. Efectivament, moltes de les cançons recollides en cançoners o suports d'àudio enregistrades en els països d'origen com a populars, (Mèxic, Colòmbia, Uruguai, Salvador), resultaven, finalment, ser d'origen hispà. Aquesta característica dificultava la recerca, encara que ens demostrava la facilitat amb què el material musical és assimilat per altres grups culturals fins el punt de fer-ho seu.

També Internet va ser una eina força efectiva en algun dels moments, i, tot i que el seu paper més destacat va ser quan més endavant vàrem fer la recerca cultural més general, per a l'elaboració final del recurs i el seu desplegament a totes les àrees, anomenem algunes de les pàgines web per on més hem "navegat" a la recerca de cançons "perdudes".

<http://www.childrensmusic.org/> , <http://www.mamalisa.com/world/>,
<http://www.me.gov.ar/efeme/mewalsh/cancionero.html>,
http://www.zipworld.com.au/~nuria/canto_infantil/infantil.html,
http://www.geocities.com/ico_sg/indexedecanciones.html,
<http://www.ecuadornostalgia.com/rockola/>
http://latinoamericano.cl/intillimani_partituras.htm, <http://www.chapu.com/site/andinos/>
<http://www.aulainter-cultural.org/>
<http://www.educa.aragob.es/cpamanza/intercultural/inter.html>
<http://portal.unesco.org/culture/en/ev>.

Finalment, presentem un quadre que recull les cançons infantils de què es disposava

abans de començar a elaborar el cançoner.¹⁰⁶

Taula 5.1 Cançons infantils

PAÏSOS	SUPORT	NOMBRE CANÇONS INFANTILS
GUINEA	GRAVACIÓ DIRECTE	1 CANÇÓ
COLÒMBIA	2 CDs	26 CANÇONS
FILIPINES	1 CASSET	3 CANÇONS
CUBA	1 CASSET	12 CANÇONS
BRASIL	1 CD- 1 CANÇONER	17 CANÇONS
BOLÍVIA	1 CANÇONER	8 CANÇONS
PERÚ	1 CANÇONER	3 CANÇONS
EL SALVADOR	1 CD	14 CANÇONS
MARROC	GRAVACIÓ DIRECTE	3 CANÇONS
VENEÇUELA	1 CASSET	10 CANÇONS
XILE	1 CD	12 CANÇONS
PAKISTAN	1 DVD	1 CANÇÓ
ARGENTINA	1 DVD	8 CANÇONS
EQUADOR	1 DVD	1 CANÇÓ
MÈXIC	1 CASSET	14 CANÇONS
XINA	1 CD	7 CANÇONS
MAURITÀNIA	1 CD	2 CANÇONS

3.1.1. Exemple d'un procés de selecció de cançons

Donada la impossibilitat de detallar el procés seguit en totes les cançons trobades i analitzades, (primerament des de la seva audició), explicitem, a tall d'exemple, el procés seguit fins aconseguir la cançó corresponent a Marroc que apareix al cançoner, (La Papallona), i que va començar, aproximadament, un any abans de començar l'experiència investigadora a l'escola.

- En primer lloc, vam visitar el CRP de El Prat, ja que la investigadora coneixia el treball de mediadors culturals que treballaven allà amb el col·lectiu marroquí. Efectivament, la persona responsable ens va facilitar diferents cintes amb material musical del Marroc. Un cop escoltades, es desestimen perquè són músiques

¹⁰⁶ Només es recullen el nombre de cançons susceptibles de ser utilitzades a l'escola de primària amb diferents nivells de dificultat, (rítmica, melòdica, d'extensió...).

instrumentals i cançons d'adults cantades per homes i dones (amb el característic “udolar” de la veu).

- Es visiten diferents botigues de música a la cerca de cançons infantils enregistrades, i, encara que teníem una referència interessant¹⁰⁷ (“Le chant des enfants du monde”, maison de la culture, Paris), és impossible de trobar.

- Es contacta amb l'associació Ibn Batuta, amb Akwaba i el centre Abdel Krim El-Katabi de Documentació i Estudis àrabs (CADE). Després de diversos contactes i visites, es veu impossible localitzar cançons d'infants en el cas d'Ibn Batuta, cap tipus de música al CADE (només documentació escrita), però es fa un contacte a través d'Akwaba amb diverses dones marroquines que visiten l'associació.

- Es demana la compra de música enregistrada al Marroc a una professora que anirà de viatge al país. S'aconsegueixen així dues cintes que contenen cançons populars avui dia al Marroc. No són cançons infantils, sinó de grups “moderns”.

- Apareix un cançoner del Departament d'Educació “cançons en altres llengües”, hi ha una cançó en àrab però no es detalla el seu origen i és un cant de lloança a Alà. Es desestima.

- Es segueix en contacte amb les dones marroquines que acudeixen a l'associació Akwaba. Gràcies a una d'aquestes dones, podem contactar amb una mestra d'educació infantil del Marroc que acaba d'arribar a Barcelona, (Zaida). Mitjançant la traducció de la seva amiga, ens fem entendre amb el nostre objectiu i accedeix a venir a gravar¹⁰⁸ algunes cançons¹⁰⁹ al domicili de la investigadora. Es fa una gravació, la traducció literal i una transcripció fonètica que és validada per les dues dones de tres cançons infantils.

- La investigadora fa una transcripció de la música, mitjançant l'audició enregistrada, de les cançons a una partitura.

¹⁰⁷ A través de la cerca per internet

¹⁰⁸ S'intenta tenir la gravació original de totes les cançons a treballar, per respectar tant la música com la pronúncia.

¹⁰⁹ En un primer moment, s'intentava recollir més d'una cançó de cadascun del paísos, per tenir més ampli ventall de possibilitats de treball (diferents cursos, diferents objectius musicals, etc...)

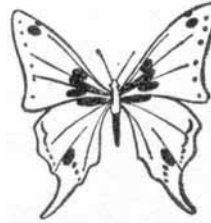
Capítol 5.

el fa rà chet sù a nà a - tí - ro dei men fil ha wà o ha le kou ma

à to yur uas tòn he kó te ba zo hour uas ba zo hour

- Centrem el nostre interès en el cicle inicial de primària, s'escull la cançó més senzilla per formar part del recurs: La Papallona.

Òbviament, cerquem i trobem un dibuix adient finalment, el text de la cançó.

que acompanyarà,

- Es comença a preparar el full del cançoner corresponent a Marroc, i ens adonem de la necessitat de presentar la cançó escrita en àrab. Com que ja ha passat més d'un any, no localitzem a la mestra marroquina i contactem amb el centre cultural de la Torrassa, ja que sembla que hi ha tallers de llengua per a immigrants marroquins. Contactem amb els responsables i ens faciliten el contacte amb el professor d'àrab, el qual, amablement, ens tradueix les tres cançons que teníem.

أنا الفراشة
أطير في الهواء
أخلف مع الطيور
أستدعي لطيبي الزهور

- Es prepara una traducció literària que permeti cantar en català i respectar la lletra, i es presenta al costat de la transcripció fonètica de l'àrab.

EN EL FARÀ CHETSÜ ANÀ

En el farà chetsü anà (bis)
a tiro deimen fil hawà (bis)
O hale koumaà toyur (bis)
Uastàn chekó teba zohour (bis).

SOC UNA PAPALLONA

Al cel sempre volant està
la papallona sense parar.
Amb els ocells volant plegats
i olorant flors al seu passar.

- Finalment, es busca una introducció “motivadora” per a l'alumnat, destacant, en aquest cas, la proximitat del país. També s'inclouen unes orientacions per cantar-la correctament, destacant la vibració de la veu i d'altres per acompanyar-la amb gestos

(mímica, mans fent de papallones), i amb instruments de membrana, (també objectiu curricular).

3.2. DISSENY DEL CANÇONER

Un cop coneguda l'escola en la qual treballaríem, i el curs específic, (2n), vam poder decidir el llistat de països a incloure en el cançoner, d'acord amb les dades de procedència de l'alumnat. Els països que hauríem de contemplar al nostre recurs, tot seguint la màxima, ja exposada al marc teòric, que una bona manera de donar entrada a altres cultures a les aules era comptar amb les que tenien algun representant entre nosaltres, van ser: Brasil, Xina, Perú, Equador, Marroc, Xile, Veneçuela, Pakistan, Nepal, Bolívia i Uruguai.¹¹⁰

Primerament, varem dissenyar un protocol de selecció de cançons i elaboració del recurs que consistia en: escollir cançons que representessin el seu país i, alhora, permetessin assolir algun objectiu musical, (a més del fet de cantar); introduir el país i la cançó tot destacant trets “positius” i semblances, tant del país en general com de la cançó en particular; presentar la lletra original amb una transcripció figurada si la llengua no era una de les conegudes per l'alumnat; oferir una traducció literària de la lletra de la cançó al català de manera que es pogués aprofitar la música per cantar en les dues llengües, tot dient el mateix, amb l'afegit de reforç lingüístic que presentaria per a l'alumnat nouvingut; respectar la llengua castellana, ja que és una llengua vehicular, en el cas que la cançó fos en aquest idioma; adornar amb dibuixos i fotografies referits al país i/o la cançó el full per a l'alumnat a fi i efecte de fer més “llaminer” el cançoner.

1. Escollir la cançó de manera que aconseguís no només representar la seva cultura de forma fidedigna, sinó també que servís per assolir algun objectiu musical i/o cultural des del mateix suport:

- Brasil: cançó dansa molt coneguda per la canalla brasilera que ens permetia treballar també el moviment.
- Marroc: cançó infantil que es canta a totes les escoles, (com el “sol solet”) i permet l'acompanyament rítmic amb instruments de membranes i el ser

¹¹⁰ Des del començament de l'any 2004 ja veiem la possibilitat real de treball en l'escola Antoni Brusi, així que també ens va guiar la cerca de cançons, des d'aquell moment, la representació dels països de l'escola. Tot i així, un cop començada la investigació, es va haver d'ajustar exactament el recurs a la realitat de les aules de segon curs.

- “mimada”, (acompanyar amb gestos).
- Xina: molt representativa perquè parla de la muralla xinesa i de les festes de primavera per celebrar el canvi d'any. Musicalment introdueix el reconeixement de l'escala pentatònica.
 - Perú: cançó-joc “d'amagar paraules”, (com “l'elefant”), que parla del Machhu Pichhu i permet introduir el coneixement de la cultura inca. Permet el ser tocada amb flautes dolces per la seva fàcil melodia (pràctica instrumental).
 - Uruguai¹¹¹: cançó molt popular que treballa la memorització de textos.
 - Veneçuela: cançó popular i de temàtica infantil que permet treballar les semblances dels jocs dels infants, (carrousel).
 - Bolívia: cançó molt popular que introdueix una manera de dansar (carnavalito) i destacar les semblances entre les festes populars.
 - Nepal: cançó molt popular que coneixen tots els muntanyers que pugen a l'Everest i que fa un paral·lelisme amb la possibilitat d'aconseguir allò que un es proposa.
 - Pakistan¹¹²: cançó coreografiada molt popular, que permet conèixer altres formes d'expressió musical i gestual, de temàtica lleugera, parla de la pluja i surten nens i nenes ballant.
 - Equador: cançó popular entre els infants i els adults, es coneguda perquè, habitualment, es fa servir per inventar lletres. Aquest objectiu també era interessant per treballar a l'àrea de música i deixar que l'alumnat inventés les seves pròpies versions, treballant doncs la creació musical.
 - Xile: cançó infantil molt popular que parla del desert d'Atacama i de les llimones típiques d'aquell lloc. Musicalment molt interessant per treballar la pulsació, el temps i el contratemps.

2. Introduir el país i la cançó tot destacant trets “positius” i semblances, tant del país en general com de la cançó en particular:

- Brasil: Destaquem el seu tamany, parlem de la selva, i recordem que és el país d'origen de diversos futbolistes molt coneguts.
- Marroc: Destaquem la seva proximitat a Espanya i la importància de la música en totes les ocasions.
- Xina: Destaquem el seu tamany i el nombre d'habitants i la dolçor de la seva música. Es ressalta la importància de la família i de les festes. Es parla de la muralla xinesa com al més gran monument fet per l'ésser humà.
- Perú: Parlem dels inques i del *quítxua* com a llengua pròpia, a banda de destacar les seves festes.
- Uruguai: Es tradueix el nom del país: “riu d'ocells”, i es parla de la riquesa d'animals i plantes, encara que és un país petit on viuen les mateixes persones que a la ciutat de Barcelona.
- Veneçuela: Es destaca la semblança amb Catalunya, ja que té també platges molt maques i una ciutat que es diu Barcelona.

¹¹¹ La cançó de “La chivita”, corresponent a Uruguai, estem segures que no és originària del país, però sí molt popular, ja que va ser un dels propis alumnes uruguaians qui va aportar el CD des del seu país. Entenem doncs que seria un cas de cançó “popularitzada”.

¹¹² Va ser impossible trobar una cançó “tradicional” i infantil de Pakistan que no fos de temàtica religiosa, així que es va optar per fer servir una cançó molt popular arrel d'una pel·lícula, des del seu suport audiovisual.

- Bolívia: Destaquem la seva capital per la seva alçada i el seu nom (La Paz).
- Nepal: Destaquem les muntanyes més altes del món i el caràcter alegre de la seva gent.
- Pakistan: Destaquem la rica civilització que va desenvolupar-se a la vall de l'Indo, les muntanyes de l'Himalàia i el gust per les pel·lícules musicals.
- Equador: Destaquem la diversitat de paisatges (selva, muntanyes, platges i les illes galàpagos), i la seva situació al mig del món.
- Xile: Destaquem la seva longitud i, lligat amb això, la diversitat de climes, paisatges i llengües.

3. Presentar la lletra original amb una transcripció figurada si la llengua no era una de les conegudes per l'alumnat:

- Cançons de Nepal (nepalí), Xina (xinès mandarí), Brasil (portuguès), Marroc (àrab), i Pakistan (urdú).

4. Oferir una traducció literària de la lletra de la cançó al català, de forma i manera que es pogués aprofitar la música per cantar en les dues llengües, tot dient el mateix, amb l'afegit de reforç lingüístic que presentaria per a l'alumnat nouvingut:

- Cançons de Nepal, Xina, Brasil, Marroc i Pakistan.

5. Respectar la llengua castellana, ja que és una llengua vehicular, en el cas que la cançó fos en aquest idioma:

- Cançons de Xile, Veneçuela, Equador, Perú, Uruguai i Bolívia.

6. Adornar amb dibuixos i fotografies referits al país i/o la cançó el full per a l'alumnat a fi i efecte de fer més "llaminer" el cançoner:

- Dibuix de nens i nenes dansant a Brasil (ja que és una cançó-dansa), muralla xinesa a la Xina (que parla a la cançó), fotografia del Macchu Picchu a Perú (tema de la cançó), ocells volant a Uruguai (ja que vol dir en guaraní "país d'ocells"), fotografia de l'Everest a Nepal (perquè la cançó la canten els muntanyers que puguen), màscares de carnaval a Bolívia (perquè la cançó és un "carnavalito"), llimones a Xile (perquè surten a la cançó), tortugues gegants a Equador (per parlar de les "galàpagos"), una branca de cotó a Pakistan (ja que, a la vall de l'Indo es va començar a fer servir pels vestits), el dibuix d'una papallona a Marroc (perquè així es titula la cançó), i un carrousel a Veneçuela (perquè és el tema de la cançó).

3.3. EL CANÇONER I ELS OBJECTIUS CURRICULARS DE L'ÀREA DE MÚSICA

Per últim, i abans de passar a validar el procés i el cançoner elaborat, volem presentar el

Capítol 5.

quadre- resum, on no només apareixen reflectides les cançons populars infantils d'altres cultures, amb el que s'aconsegueix de ple l'objectiu intercultural genèric de conèixer les cultures més representades a les aules, sinó que també es detallen els objectius pròpiament curriculars de l'àrea de música i que poden ser treballats i assolits des de la mateixa cançó.

S'especifica també la temporització prevista, les eines necessàries, els objectius metodològics, i els elements d'avaluació.

Taula 5.2 Cançons relacionades amb els objectius curriculars per a l'àrea de música

Música	Cançó	Objectiu curricular	Temporització	Eines	Metodologia	Avaluació
Països						
Brasil A,B,C	Ciranda	Conèixer cançons i danses populars. Balls de roda	Dues sessions: 1ª en portuguès, 2ª en català	full cançó, CD.	llegir, entendre i cantar, ballar i cantar català	Participació i memòria musical
Perú A,B	Macchu Picchu	Treballar la pràctica instrumental: flauta dolça, i conèixer d'altres. Cantar	Una sessió (1/2 cantar, 1/2 tocar)	full cançó, flauta dolça. Quena i situ.	cantar , tocar, escoltar altres i orquestrar	pràctica instrumental: flauta dolça
Xina B,C	Els mesos de l'any	Conèixer altres modes musicals: escala pentatònica. Improvisar. Cantar	Dues sessions: 1ª Cançó xinès i català, 2ª tocar.	full cançó, instruments de plaques (FA)	aprendre en xinès, aprendre en català. Tocar.	Capacitat d'improvissació (pulsació...)
Marroc A	La Papallona	Cantar cançons acompanyades de gestos. Treballar tècnica vocal: "trino"	Una sessió : àrab i català	full cançó, cinta casset (ales de papallones?)	llegir, entendre i cantar, mimar i cantar català	coordinació gest, memòria i tècnica vocal
Xile, A,C	Limón de Pica	Conèixer i treballar conceptes musicals:Pulsació. Temps i contratemps. Cantar	Una sessió cantar i pulsació a temps i "contra"	full cançó, CD. Instruments percussió fusta	cantar ,seguir pulsació amb mans, tocar	conceptes de pulsació, temps i contratemps
Uruguai A,C	La chivita	Treballar la memòria musical en una cançó	Una sessió	Full cançó	llegir, memoritzar, cantar.	Participació i memòria musical
Pakistan, B	Koi lei Ka he	Conèixer altres formes d'expressió musical més globals. Cantar	Dues sessions, treball de audició i cançó més treball coreogràfic	Cinta vídeo, full cançó	Practica d'audició activa , coreografia, cançó i dansa.	Coordinació e improvisació corporal.
Nepal, C	Reham Firiri	Cantar amb acompanyament. Practicar la instrumentació amb membranes.	Dues sessions;1 cançó i 2-audició de membranes	Full cançó CD cançó i audició. Panderos	Cantar cançó nepalí i català i audició tambors.	Discriminació auditiva, vocalització i memòria
Equador, A,B	La Naranja	Cantar. Inventar lletres.	Una sessió: cantar i inventar lletra	Full cançó	Cant i creació musical	capacitat d'improvissació i creació musical
Veneçuela, C	Carrousel	Cantar, ballar. Inventar coreografia. Discriminar formes simples: A-B	Una : cantar, contar frases i coreografia	Full cançó i casset.	Escoltar, contar, cantar i coreografiar.	Discriminació formes simples. Coordinació
Bolívia, C	Allacito	Cantar i acompanyar amb obstinat rítmic. Dansar lliurament.	Una: cantar, dansar, i acompanyar amb obstinat	Full cançó, CD i instruments ètnics (güiro...)	Cantar, aprendre obstinats, instrumentar.	Pràctica instrumental, tècnica.

3.4. VALIDACIÓ DEL RECURS MUSICAL

Per la importància cabdal que per a nosaltres tenia el començar a treballar amb un instrument validat des de tots els punts de vista, encara que el recurs parli de material “infantil” i “popular”, vam intentar que tots els apartats que formàvem part tinguessin al darrera el recolzament suficient, com perquè els resultats que aconseguíem de la seva implementació fossin prou vàlids.

Podríem establir diferents tipus de validacions respecte al recurs musical, i totes elles han estat presents en la selecció definitiva:

- Sobre les dades introductòries de cada full:

Dades conegudes per tothom, específiques des de les pàgines web consultades a l'efecte, o transmeses per les mateixes persones que aportaven la seva mostra musical.

- Sobre la selecció de les cançons: popularitat, representativitat.

Buscant persones o institucions no només representatives de la cultura representada, sinó amb una certa credibilitat per la seva proximitat, el seu rang o la seva difusió dins la seva cultura: educadores en els seus països d'origen i centres culturals fortament representatius.

- Sobre la transcripció musical

De totes les cançons s'ha disposat d'un enregistrament, (gravació en directe, recerca d'Internet, o algun CD).

Les transcripcions musicals –partitures-, han estat elaborades per la pròpia investigadora (professora superior de música), i aprovades per l'especialista de música de l'escola que disposava dels dos suports per comparar.

- Sobre la idoneïtat del material musical respecte a l'alumnat:

A banda de la pròpia experiència i formació de la investigadora com a mestra de música, una jutgessa externa, Maria José Fernández, catedrática d'escola universitària i professora al Departament de Didàctica d'Expressió Musical i Corporal de la Universitat de Barcelona, va validar també la idoneïtat del material musical presentat.

Capítol 5.

- Sobre la transcripció fonètica figurada

Pel vistiplau de les persones pertanyents a les diferents cultures, un cop avaluada, oralment, la transcripció fonètica.

- Sobre la transcripció literal de la lletra

En els casos que la transcripció ha estat proporcionada en altres sistemes d'escriptura, s'ha procurat no manipular el text original, presentant-ho escanejat des de l'original de la mostra.

- Sobre l'assoliment d'objectius curriculars de l'àrea de música

Per la triangulació d'informació entre l'especialista de música de l'escola, la pròpia investigadora –professora superior de música-, i els diferents currículums en ús de l'escola on s'ha portat a terme la investigació

- Sobre l'assoliment d'objectius d'educació intercultural:

Jutges externes especialistes en educació intercultural: Dra Julia V. Espín, i Dra. Mª Àngeles Marín, del Departament de Mètodes de Investigació i Diagnòstic en Educació de la Facultat de Pedagogia de la UB.

3.5. ESTRUCTURA DEL CANÇONER

Un cop seleccionades les cançons d'acord amb els criteris definits, decidits els objectius curriculars a treballar des de cadascuna d'elles, i validada la mostra, vàrem decidir l'estructura que hauria de seguir el cançoner final que seria proporcionat a l'alumnat.

En primer lloc, es presenta, en cada un dels fulls del cançoner, **el títol de la cançó** (traduïda al català si és en una llengua no coneguda), **i el seu origen**.

<p><i>Limón de Pica</i> - <i>Cançó popular xilena</i>-</p>
--

Seguidament, en el mateix quadre, a sota del títol, hi ha un primer paràgraf en cada cançó, que **presenta alguna característica pròpia del país**, de manera positiva i motivadora per a l'alumnat al qual va dirigit el recurs. Les dades són comprensibles i, si hi ha algun tret “semblant”, es destaca (ciutat de “Barcelona” a Veneçuela...).

“Brasil és un del països més grans del món, i té també el bosc més gran de la Terra, tan gran com un milió de camps de futbol... parlant de futbol, Brasil es també el país on van néixer entre d'altres Ronaldo i Ronaldinho” (Brasil)

La segona part del text inicial, **parla de la cançó en sí**, detallant, en aquest moment, alguna característica musical a tenir present, (mimar-la, acompanyar-la amb instruments...), i ressaltant alguna semblança amb cançons que l'alumnat ja conegui.

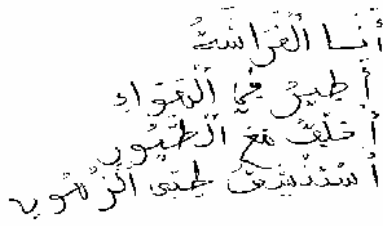
“Com que els peruans i les peruanes són molt alegres -de fet tenen moltes festes locals i nacionals que anomenen “ferias”- la cançó és una mena de joc on les paraules es van substituint per gestos (com a la cançó de l'elefant!), ho provem?.” (Perú)

Un cop feta la presentació i explicació de cada cançó, **es presenta la seva partitura musical**, amb la lletra escrita a sota de cada nota, (la corresponent a la transcripció fonètica si és en una altra llengua), amb la intenció que el recurs musical sigui prou complet, ajudant a la mestra especialista a relacionar lletra i música, i a ampliar les possibilitats de treball musical, (tocar amb la flauta, treure obstinats...).

U-de-r Jaon ki Dan-dama Bhan-gyang Resham Fi-ri-ri (Nepal)

Després de la partitura, apareix **la lletra sencera de la cançó**, respectant la llengua original si és en castellà, i presentant la lletra en la seva llengua original en els altres casos, amb una transcripció fonètica i una versió literària al català, (que permeti també cantar-la).

EN EL FARÀ CHETSÜ

ANÀ

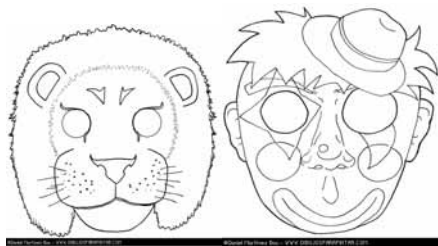
En el farà chetsü anà (bis)
a tiro deimen fil hawà (bis)
O hale koumaà toyur (bis)
Uastàn chekó teba zohour
(bis).

SOC UNA PAPALLONA

Al cel sempre volant està
la papallona sense parar.
Amb els ocells volant plegats
i olorant flors al seu passar.

(Marroc)

Finalment, en cadascun dels fulls del cançoner hi ha **una fotografia o dibuix** que té a veure o amb el text introductor sobre el país, o bé està relacionat directament amb el text de la cançó. En algun cas la relació és tant amb la cançó com amb el text (Perú, Xina, Nepal).

(Bolívia, màscares de carnaval.)

3.6. CANÇONER DEFINITIU

Veiem ara el resultat final del cançoner, tal com es va presentar a l'alumnat, d'acord amb els criteris detallats anteriorment.

O Ciranda, Cirandinha
- Cançó popular brasilenya-

Brasil és un del països més grans del món, i té també el bosc més gran de la Terra, tan gran com un milió de camps de futbol... parlant de futbol, Brasil es també el país on van néixer entre d'altres Ronaldo i Ronaldinho.

Aquesta cançó correspon a una forma de ballar molt comuna a Brasil: les cirandes, que son com les nostres cançons de roda (el Rotlletó, la Caterineta.), i en aquest cas consisteix en entrar a dins la rotllana quan s'és anomenat i després d'un vers tornar a sortir fora.

O Ci - ran - da - ci - ran - di nha, - va - mos -
to - dos - ci - ran - dar! - - - Va - mos dar a mei a
vol ta, vol tae mei a va mos dar!

Ciranda, Cirandinha
Vamos todos cirandar
Vamos dar a meia volta
Volta e meia vamos dar

Siranda, sirandinya
Vamus todos sirandar
Vamus dag a meia vouta
Vouta i meia vamus dar

Ciranda, Cirandinya
Anem tots a "cirandar"
Anem a donar una volta
Volta i mitja haurem de dar

O anel que tu me deste
Era vidro e se quebrou
O amor que tu me tinhas
Era doce e se acabou

U aneu ki mi deshte
Era vidru i si kebrou
U amog ki tu mei tinhas
Era dosi i si acabou

L'anell que tu em donares
Era vidre i es trencà
I l'amor que tu em tenies
Era dolç i es va acabar

Por isso dona (...)
Entre no meio desta roda
Diga um verso bem bonito
Diga adeus e vá se embora

Pur isu dona (...)
Entre nu meio deshta goda
Diga um verso bem bonitu
Diga adeu e basi embora

Per això senyora (...)
Entra dintre de la roda
Digues les paraules maques
Digues "Deu" i marxa enfora

Limón de Pica
- Cançó popular xilena-

Xile és un país sud-americà que, a més, és el que arriba més avall de tots els països del món (és el més austral) i també és el més llarg i estret, per això la música és molt diversa i diferent des del nord al sud, fins i tot canvia l'idioma!.

Aquesta cançó parla d'un tipus de llimona, molt dolça i petiteta que només creix al desert (un dels més grans i calorosos del món!), i segurament gràcies a ella la gent podia beure i travessar-ho....

Vi vo so loen el de sier to na da hay al re de dor, só lo ve o

sol y ce rro sin un po co de ver dor. Pi ca, pi ca es mi tie rra, pi ca pi came

lla mo yo. Pi ca pi cami ju go pu ro vi vo don de pi ca, pi cael sol.

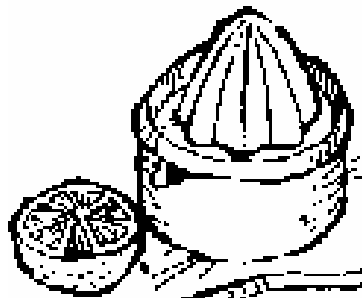
Vivo solo en el desierto
Nada hay alrededor
Sólo veo sol y cerro
Sin un poco de verdor

Pica, pica es mi tierra
Pica, pica me llamo yo
Pica, pica mi jugo puro
Vivo donde pica, pica el sol(bis)

Caminando, caminando
Ya me acerco, llegaré
A esa tierra donde vives
Mucho jugo tomaré

Pica, pica...

Hola, hola limoncito
Que chiquito tú te ves
Amarillo y refrescante
De tu jugo tomaré Pica, pica..

Els mesos de l'any
- Cançó popular xinesa-

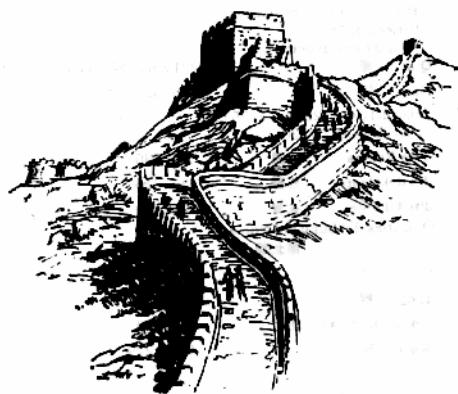
La Xina és un immens país asiàtic on viuen milions de nens, per això hi ha moltes cançons de mainada que els nens i nenes xineses canten sempre tot rient, i totes les cançons són dolces i melodioses

Aquesta antiga cançó parla de lo feliços que estan tots quan arriba la primavera (que no és al mateix mes que aquí!), tant que encenen fanalets de llum per a celebrar-ho, encara que hi ha una família que no està sencera perquè el pare està construint la Gran Muralla (que és el monument més gran del món fet per l'ésser humà i té forma de Drac que és el símbol de la Xina).

Andante

Chen yue li lai Se sin tsuen Chia chia na ko
 ju ju Ti hon ten Ni chia chia fu Tuan tuan
 yoen Wo chia tsan fu Tsao tsan tsen.

正 家 你 我
 月 家 家 家
 里 户 丈 丈
 来 户 夫 夫
 是 点 团 造
 新 红 团 长
 春 灯 园 城

I ara en català:

*Al arribar gener la primavera ve
 Tots encenem fanals, feliços estem
 També tu i els teus germans feliços esteu
 Però a la Gran Muralla està el pare treballant.*

La Naranja
- Cançó popular ecuatoriana-

L'Equador és un país sud-americà el qual, encara que és més petit que altres veïns que té a tocar, aconsegueix tenir una zona de selva amazònica, una altra travessada pels Andes i unes platges meravelloses... a més d'unes illes anomenades "Galápagos" on viuen tortugues centenàries i camaleons gegantins (mireu la foto)!

A més de tot això, L'Equador es troba situat al bell mig del món, pregunteu-li a la mestra!

Aquesta és una cançó molt tradicional que coneixen tant els grans com els petits, i amb la qual s'acostuma a fer variacions de la lletra, us sembla que ho provem?

La naranja nació verde

Y el tiempo la

amarilló,

Tan bonita, tan señora,

Tan querida para mi.

A mi me llaman el chagra

Chagra soy en realidad,

Pero para las quiteñas

No me falta habilidad.

Dicen que las penas matan

Las penas no matan, no

Que si las penas mataran

Ya me hubiera muerto yo

Aquí en Macchu Picchu
-cançó popular peruana-

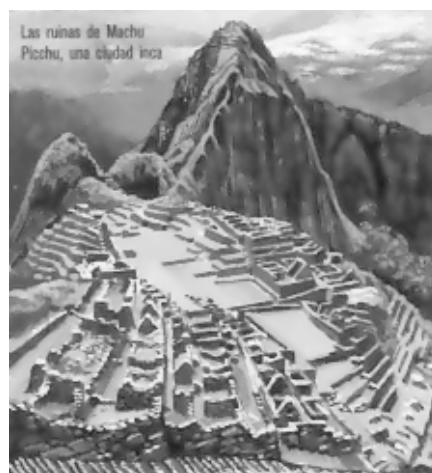
El Perú és un gran país sud-americà on la majoria de les persones que viuen avui dia, descendeixen d'una gran i evolucionada civilització que fa uns 800 anys va constituir un gran imperi : Els INCAS, (heu llegit Tintin i el temple del Sol?).

Aquesta cançó parla, precisament, d'una de les ciutats més importants a l'època incaica que estava al cim dels Andes peruans, i les restes de la qual encara avui dia deixen bocabadats a tothom que les visita; Ens referim al Machu Picchu, que té un nom força estrany perquè està escrit en quítxua, llengua que encara coneixen moltes persones al Perú.

Com que els peruans i les peruanes són molt alegres -de fet tenen moltes festes locals i nacionals que anomenen "ferias"- la cançó és una mena de joc on les paraules es van substituint per gestos (com a la cançó de l'elefant!), ho provem?.

A qui en Ma echu Pi echu sees con de un dra gón, bus
 can doen su me nú, un puer co yun ra tón.

Aquí en Macchu Picchu
 Se esconde un dragón,
 Buscando en su menú
 Un puerco y un ratón.

Sabeu perquè diu la cançó que s'amaga un drac al Macchu Picchu?. Mireu bé la imatge i ho veureu...

De allacito
-Cançó tradicional de Bolívia-

Bolívia és el nom d'un país Sud-americà força gran i amb una terra molt rica en jaciments de metalls preciosos.

El més curiós podríem dir que és el fet que té la ciutat-capital més alta del món, ja que està a dalt de la serralada dels Andes, però a mi el que més m'agrada és el seu nom, ja que es diu "La Paz", oi que és un nom maco?.

La cançó que presentem és molt representativa dels gustos musicals del país, doncs està molt present un fort caràcter rítmic a la música...la qual cosa potser ens indica que seria un bon moment per acompanyar amb instruments de percussió indeterminada –güiros, claves- la lletra, buscant obstinats i cèl·lules rítmiques que la pròpia cançó tingui.

Dea lla ci to, dea lla ci to ya vie neel car na va li to

5
To dos ba jan en pa re jas yo voy ba jan do so li to

De allacito, de allacito,
Ya viene el carnavalito.
Todos bajan en parejas,
Yo voy bajando solito

De allacito, de allacito,
Ya viene el carnavalito.
Todos cantan entonando,
Yo sólo entono un poquito.

Pa'llacito, pa'llacito,
Ya se va el carnavalito.
Chacoteando, chacoteando,
Solito me voy quedando

Koi lai ki ja
-Cançó popular de Pakistan -

Conec una noia que, quan riu, plou

El Pakistan és un país asiàtic , al nord de l'Índia , amb qui formava el mateix país fins fa només 50 anys, de fet, al Pakistan hi ha la vall de l'Indo, (que veieu d'on venia el nom del país?...), on va haver una civilització fa 5.000 anys tan avançada que ja construïen les cases amb maons!, a més, comerciaven amb metalls preciosos i amb una planta encara més apreciada per vestir: el cotó (mireu la foto!)

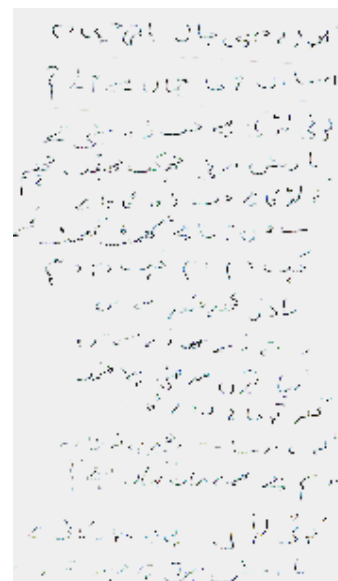
També trobem al Pakistan una zona muntanyosa , però no una qualsevol, ja que estem parlant de l'Himàlaia, i encara que forma part de diversos països alhora, aquí hi ha dues de les muntanyes més altes del món i que més aprecien els alpinistes: el K2 i el Karakorum.

La cançó que presentem es va popularitzar arrel d'una pel·lícula , i és que a aquesta zona el cinema és la diversió més apreciada i la comparteixen grans i petits, i com que està en Urdu (que és la llengua de Pakistan) i ens costa una mica seguir-la tota, podem fer la primera estrofa i després només quan repeteix Chak-dum-dum, chak-dum-dum.

go re ja si jal a ti ja si dum o sa ven a

lla lla an se a e tum chak dum dum chak dum dum

Al pas del galop, com un elefant, oh rei de la pluja, d'on has arribat?

Conec a una noia que quan somriu, plou

Conec un noi que quan canta, plou

Els núvols han baixat i han barrat el pas, quines intencions té?, ens deixarà tornar a casa?.

Hi ha pluja davant i una turmenta darrera, quin temps més dolent!, on podrem anar?

La Chivita
- Cançó popular d'Uruguai-

¿Us imagineu com ha de ser un país que el seu nom signifiqui "riu d'ocells"?, doncs aquest és l'Uruguai, que efectivament vol dir això en "guarani", la llengua dels primers habitants del país.

I és que , encara que és molt més petit que els seus veïns - Argentina i Brasil-, i en tot el país viuen els mateixos habitants que a la ciutat de Barcelona, té molts i molts tipus d'ocells, però també arbres cinc-centenaris - anomenats ombus-, cavalls i... balenes!.

D'altra banda, el poble uruguaià és molt amant de la música, i té cançons molt maques per a petits i grans, com aquesta que parla d'una "chivita" una mica tossuda que no vol sortir de cap manera, però...esteu al cas, perquè cada vegada es va afegint un element a la cançó i costa recordar-se de tot!

Sal de ahí, chivita, chivita
Sal de ahí, de ese lugar.
Sal de ahí, chivita, chivita
Sal de ahí, de ese lugar.
Vamos a llamar al lobo
para que saque a la Chiva.
El lobo no quiere sacar a la Chiva,
y la chiva no quiere salir de ahí.
Sal de ahí, chivita, chivita ...
Vamos a llamar al palo
para que le pegue al lobo.
El palo no quiere pegarle al lobo,
el lobo no quiere sacar a la Chiva,
y la chiva no quiere salir de ahí.
Sal de ahí, chivita, chivita
Vamos a llamar al fuego
para que queme al palo.
El fuego no quiere quemar al palo,
el palo no quiere pegarle al lobo,
el lobo no quiere sacar a la Chiva,
y la chiva no quiere salir de ahí.

Sal de ahí, chivita, chivita ...
Vamos a llamar al agua
para que apague el fuego.
El agua no quiere apagar al fuego,
el fuego no quiere quemar al palo,
el palo no quiere pegarle al lobo,
el lobo no quiere sacar a la Chiva,
y la chiva no quiere salir de ahí.
Sal de ahí, chivita, chivita ...
Vamos a llamar al tubo
para que se lleve al agua.
El tubo no quiere llevarse el agua,
el agua no quiere apagar al fuego,
el fuego no quiere quemar al palo,
el palo no quiere pegarle al lobo,
el lobo no quiere sacar a la Chiva,
y la chiva no quiere salir de ahí.
S Sal de ahí, chivita, chivita ...
Vamos a llamar al hombre
para que se lleve al tubo.

El hombre no quiere llevarse al tubo,
el tubo no quiere llevarse el agua,
el agua no quiere apagar al fuego,
el fuego no quiere quemar al palo,
el palo no quiere pegarle al lobo,
el lobo no quiere sacar a la Chiva,
y la chiva no quiere salir de ahí.
Sal de ahí, chivita, chivita ...

Vamos a llamar a la suegra
para que se lleve al hombre.
La suegra no quiere llevarse al hombre,
el hombre no quiere llevarse el tubo,
el tubo no quiere llevarse el agua,
el agua no quiere apagar al fuego,
el fuego no quiere quemar al palo,
el palo no quiere pegarle al lobo,
el lobo no quiere sacar a la Chiva,
y la chiva no quiere salir de ahí.
Sal de ahí, chivita, chivita .

**En el farà chetsü anà
-cançó tradicional marroquina-
Sóc una papallona**

El Marroc és un país del nord d'Àfrica, que té una cultura molt diferent de la nostra, tot i que sigui el país que està més a prop d'Espanya pel Sud, per això la comunitat marroquina està molt representada entre nosaltres.

La música és molt important per a ells, no només es canta a l'escola i al carrer, sinó que també els grans canten per vendre i per pregar.

L'idioma que parlen és l'àrab, i es comú a molts altres països. És molt diferent al català, perquè fan servir uns signes diferents de les nostres lletres, i, a més, escriuen de dreta a esquerra, (a l'inrevés de nosaltres!).

La música àrab està molt marcada pel seu caràcter rítmic, i, tot i que les cançons infantils es mimen tal com fem amb les nostres, en general demanen un acompanyament constant de percussió (panderos).

el fa rà chet sü a nà a - tí - ro dei men fil ha wà o ha le kou ma

à to yur uas tån he kó te ba zo hour uas ba zo hour

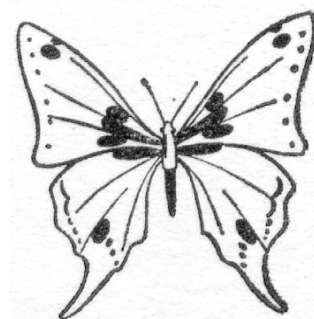
أنا الفراشة
أطير في الهواء
أخلق مع الطيور
أستدعي حتى الزهور

En el farà chetsü anà (bis)
a tiro deimen fil hawà (bis)
O hale koumaà toyur (bis)
Uastån chekó teba zohour bis).

Al cel sempre volant està
la papallona sense parar.
Amb els ocells volant plegats
i olorant flors al seu passar

Per cantar en àrab, hauríem de procurar arrossegar els sons de l'un a l'altre, fent petits "trinos" sobre cada so.

Com aquesta és una cançó infantil, els nens i nenes fan de papallones amb les mans mentre canten.

Resamfiriri
- Cançó popular nepalí-
Vull volar per la muntanya

El Nepal és un petit país asiàtic que es troba entre dos països molt grans i poblats: La Índia i la Xina, però, encara que és petit i no hi viuen moltes persones, té una cosa que no té ningú més...les muntanyes més altes del món!, ja que al Nepal es troba la serralada del Himàlaia (mireu quina foto més bonica) i el mont Everest que tots els muntanyers volen pujar..

És precisament aquesta cançó tan alegre, que es canta també quan hi ha festa, la que els guies nepalesos comparteixen amb els escaladors, ja que tota la lletra juga amb frases que tenen a veure amb la dificultat d'aconseguir alguna cosa...en aquest cas el cim de la muntanya. Com és una mica difícil fer-la tota, nosaltres només cantem la tornada.

Re-sham Fi-ri-ri-ri, Re-sham Fi-ri-ri,

U-de-r Jaon ki Dan-dama Bhan-gyang Resham Fi-ri-ri

एक नाले बन्दुक दुई नाले बन्दुक
 मुगलार्, ताकेको। (२)
 मुगलार् मेले ताकेको ठडन माथालार्
 ताकेको। (२)
 रसम फिरीरी, रसम फिरीरी। }
 अरेर जऊ की दादामा भन्ज }
 रसम फिरीरी। } 3

Vull volar pels cels
 Vull volar les valls
 Per les muntanyes
 Suau com la seda
 Vull volar pels cels

El Carrusel
- Cançó popular de Venezuela-

Aquest és un gran país d'Amèrica del Sud, de fet, és el que es troba més al nord, a tocar del mar i té platges molt boniques, i per això s'assembla molt a Catalunya, i també perquè té una ciutat que se'n diu Barcelona!.

La cançó parla d'una atracció on, de ben segur, totes i tots hem muntat alguna vegada, ¿endevineu quina és...?

Dan do dan do le vuel tas los ca ba lli tos del ca rru sal

5
Sal tan re pi que tean do su cas ca bel

9
A rre ca ba lli to quie ro ga lo par E res de ma de ra no tehas de can sar

Dando, dándole vueltas,
Los caballitos del carrusel.
Saltan repiqueteando su cascabel

*Arre caballito,
Quiero galopar,
Eres de madera,
No te has de cansar.*

Patos, perros y gatos
Y conejitos de blanca piel,
Gritan al ir montados en su corcel.

Dando, dándole vueltas,
Corriendo siempre en redondel,
Giran los caballitos del carrusel.

A TALL DE RESUM

D'acord amb el que llegíem a la introducció del capítol, hem realitzat un primer passeig pels antecedents que van desencadenar la meua inquietud inicial que va permetre, posteriorment, posar en marxa el treball d'investigació, un cop trobat el lloc on fer-ho i decidit la manera de portar-ho a terme.

Hem vist també, tot llegint la normativa curricular en ús a les escoles, que teníem prou espai on introduir i/o fomentar els nostres pretesos canvis curriculars cap a una vessant més intercultural, en un primer moment des de l'àrea de música i desencadenats per cançons populars infantils en el màxim de llengües possibles.

També hem conegut que, així com el primer nivell de concreció s'obria, teòricament, a d'altres coneixements culturals, els llibres de text, -en aquest cas de música-, estaven encara oferint una visió monocultural i eurocèntrica en el material presentat.

Per últim, també hem conegut com s'ha anat perfilant i concretant aquest primer recurs musical (cançoner), que es volia fer servir com a desencadenant d'una sèrie de canvis més extensos a les aules, en els seus estadis de: selecció, elaboració i validació.

Amb el cançoner elaborat, ja podíem començar a treballar per iniciar la transformació del currículum de primària que havíem previst. Les cançons d'altres països serien el pont d'entrada de coneixement cultural per poder començar a establir un diàleg intercultural a totes les àrees. Els següents capítols ens detallaran el procés que es va desenvolupar des d'aquest moment per aconseguir-ho.